

A folkszonómiák

A folkszonómiák témaköre napjaink egyik legizgalmasabb trendje az internet világában. Csak egy részét képezi ugyan a Web 2.0-nak, amely a háló használóinak arra a képességére utal, hogy bővíthetik, megváltoztathatják és javíthatják a web tartalmát.

A folkszonómia úgy jön létre, hogy egy webhely használói kulcsszavakat (tag-eket, azaz jelölőket, címkéket) adhatnak meg az oldalon található tételek jellemzéséhez, leírásához. A felhasználó kis korlátozással vagy éppen minden korlátozás nélkül, szabadon megválaszthatja címkéit.

A *folksonomy* kifejezést (a folks = nép, emberek, és a taxonomy = osztályozás, rendszertan összevonásából) megalkotó *Thomas Vander Wal* szerint folkszonómia akkor jön létre, amikor az emberek – saját későbbi információ-visszakeresési céljaik érdekében – online indexelhetnek tételeket, ami nagyon hasznos személyes információkezelő eszközzé válhat. Ugyanakkor közösségi haszna is nyilvánvaló: ezeket a jelölőket mások is használhatják addig ismeretlen tételek megtalálására, sőt egy-egy ilyen jelölő köré használói közösségek szerveződhetnek. (Thomas Vander Wal definíciós közleménye a <http://www.vanderwal.net/folksonomy.html> címen található.)

Nem túl régen jelentek meg az első folkszonómiákat használó hálózatok, és rohamosan növekszik a regisztrált használók száma. Ilyenek a fényképmegosztó *Flickr*, a videómegosztó *YouTube*, és a könyvjelzőmegosztó *del.icio.us*, amelyek közösségi indexelést tesznek lehetővé.

Még a könyvtári katalogizálók is megkedvelhetik a *LibraryThing*-et (a magyar változat címe: <http://hu.librarything.com/>), amellyel az ember 200 tételért ingyen, e fölött csekély összegért indexelheti személyes könyveit, kompakt vagy DVD-lemezeit.

A *Digg* portál, amelyik kedvenc online újságcikkek címkézésével és megjelölésével indult, ma már mindenféle témakörben működik. (A „*digg*” igei formájának tartalma talán azt jelenti, hogy tetszik, csípem; és ebből: ha kedveled, szavazhatsz rá. *Digg it!* = Szavazz rá!) A kedvencek kijelölésével a használóknak kialakult a profilja, így a vitafórumokban, blogokban meg is beszélhetik az adott témakört. Az Amazon online áruház árucikkeit is lehet címkézni, és a címkék alapján keresni.

Miután egy címkézett tételhez mások is hozzáadhatják kulcsszavaikat, a folkszonómiáknak közösségi előnye is keletkezik, mindenki hozzáteheti saját ismereteit. Így a folkszonómiák a felhasználók közös ismereteit képviselik. Néha ezért is nevezik közösségi osztályozásnak vagy kollaboratív címkézésnek.

A legnépszerűbb címkéket esetenként – mint a *Flickr* vagy az online tudományos közleményeket indexelő *CiteULike* – ún. címkefelhővel ábrázolják, ami azt jelenti, hogy a címkék felsorolásában a népszerűbbek nagyobb betűkkel vannak szedve. Így vizuálisan is beletekinthetünk a felhasználók kollektív ismereteibe, vagy legalábbis érdeklődési körükbe.

Sok amerikai könyvtár már kihasználja – olvasóit is bevonva – ezeket a lehetőségeket. Az *Ann Arbor District Library* katalógusa lehetővé teszi használói számára a címkézést. Az *Edmonton Public Library* témakereső oldalainak elején a *CiteULike* címkefelhője látható és használható. Egyes könyvtárak, mint az *AquaBrowser Library* lehetővé teszik a *LibraryThing* címkéinek használatát egy lapozható grafikus keresőgéppel. A *Thomas Ford Memorial Library* Western Springs-ben (Illinois), a *Flickren* tartja a közösséget érdeklő fotóit, és azokat bárki címkézheti. A könyvtár számára ez kiváló nyilvánosságot és marketinglehetőséget ad.

Sok Web 2.0 alkotórész nemcsak speciális technika, hanem emberi hajlamok, irányzatok műszaki

leképezései. A *népség* által készített taxonómiák is azt jelentik, hogy egy közösség szavakat, kategóriákat, osztályozásokat alkot a dolgok világának leírására oly módon, hogy azoknak releváns jelentésük van számukra. Ezáltal egy közösség tagjai (például egy OPAC használói) kereshetnek és visszakereshetnek dokumentumokat, értelmesen kommunikálhatnak, és megoszthatják ismereteiket egymással.

A személyes jelentéssel bíró címkék a világháló használóinak is fontosak. Valószínű, hogy jobban emlékszünk saját címkéinkre, mint egy rendszer kötött tárgyszavaira. Egyes kutatók szerint az érzelmi beállítódás jelentős keresőszavaink megválasztása során. A szubjektivitást a dokumentumleírásban már megfelelően bizonyították az információ-tudományos kutatásban, ezért van értelme annak, ha hagyjuk az olvasókat, hogy maguk címkézzék a számukra fontos dokumentumokat.

Mindez különösen igaz a képi dokumentumokra. Bár egy kép szavak ezreivel ér fel, mások szavai nem irányítanak el bennünket saját címkéink megválasztásában. A látáskutatás már megmutatta, hogy az első rápillantás a legfontosabb, és különböző embertípusokat különböző elemek fognak megragadni egy múzeumi festmény megpillantásakor.

A szerző korábban tanulmányozta a professzionális fotósok jelölő és visszakereső módszereit online fotóarchívumokban. Nagyra értékeli a fotográfus által adott saját jelölőket (kulcsszavakat). Ennek megvan a logikája, mert a tárgyat és a felvétel körülményeit a fotós ismeri a legjobban. Ennek ellenére kétségtelen, hogy a jelölő minősége sok

tényezőtől függ. Az elírások vagy az inkonzisztenciák megakadályozhatják a sikeres visszakeresést.

Végző soron tudomásul kell venni, hogy az online felhasználók kézben akarják tartani saját dokumentumaik reprezentációját. A mai online világban megjelent rengeteg címke és folkszónómia elegendő bizonyítékot jelent ahhoz, hogy az információs szakemberek ne akarják feltartóztatni a folyamatot. Előrevívóbbnak tűnik, ha hagyományosabb kontrollált dokumentumábrázolási módszereket, a hierarchikus taxonómiákat vagy a facettás osztályozási sémákat is figyelembe véve a felhasználókkal együttműködve alakítunk ki nagyjából kötetlen, de még megfelelően kontrollált jelölő-indexelő rendszereket. Ezt a gyakorlatot kezdik egyes körök *collabulary* (közzsótár?!) néven emlegetni.

A közlemény bevezető a „Bulletin” folkszónómiákkal foglalkozó számához, ezért több részlettel a további tanulmányok foglalkoznak, amelyek gondolatokat adhatnak a későbbi kutatáshoz és fejlesztéshez. Ezekben hangsúlyt kapnak a képindexelő módszerek, és szó esik azokról a konfliktuskezelő módszerekről is, amelyeket három, a felhasználói indexelést megengedő hálószer, a Flickr, a Wikipedia és az ESPGame használ.

/NEAL, Diane: Folksonomies and Image Tagging: Seeing the Future? = Bulletin ASIS, 2007, október–november, Special Section, Folksonomies.
<http://www.asis.org/Bulletin/Oct-07/neal.html/>

(Horváth Péter)